

Márton Gábor: 1935. március 20.

(részlet)

-Ne féljete! Vaktöltés, riasztó lövés – süvöltött egy éles hang.

Még kétszer ismétlődött a fegyverropogás. Akkor már futott a tömeg. Taposták a halottakat, sebesülteket. Farkasinszki Lajos kosárfonó a szobor előtt feküdt vérben. Megjárta Doberdót, Isonzót, s itthon ölte meg a golyó. Bögre Sándor fiatal legény egy fáról zuhant le holtan. A négy gyerekes Polányiné a tér nyugati oldalán kapta szívébe a gyilkos golyót. Gyuricza Bálintné, aki egy hónap mulva szült volna, medencelövésben halt meg. Privóczi Imre fejtalálattal, Dinya Franciska szétroncsolt tüdővel fejezte be fiatal életét. Percek alatt kiürült a gyűlés helyszíne. A frontot jártak a golyó sivításából tudták, hogy élessel lőnek. Gyoma, Szarvas, Mezőtúr felé futó utakon ömlött haza a megrémített nép. Dr. Cseh József a halottakkal és a nagyszámú sebesülttel foglalkozott. Hamarosan megérkezett Dr. Weisz Aladár községi orvos. Jó néhány sebesült Dr. Uhrin Nándor rendelőjébe sietett segítségért. Hordágyak kerültek elő. A községi rendőrök és község szolgák viszik a holtakat a községháza szárazbejárója elé.

A kis Ágival az édesanyja a szomszédból jött ki, amikor apósa csaknem beléjük botlott.

- Be se jön, kedves apám? – kérdezte a menyecske, mikor az utcaajtójukon túl lépkedett.
- Sietek lányom. Olyan szörnyű dolgok történtek. Emberekre lőttek a piactéren. – s ajka valósággal reszketett.
- Nem esett tán valami baja – aggodalmaskodott a fiatalasszony.
- Nincs, nincs semmi baj. De jobb ettől minél messzebb lenni. Háború itthon, a faluban.

Magyar a magyart öli.

Még beszélt valamit, de csak úgy magának motyogott, nem lehetett érteni. Sietve indult a Fazekasban lévő tanyája felé, melyet hat hold szikesre rakott.

Erzsébet asszony dobott a tyúkoknak eleséget és indult be a lakásba, mikor sógora támolygott be falféren az utcaajtón. Alig állt a lábán. A kislányt letette a bölcsőbe és odalépett a sógorhoz, hogy segítse székre telepedni.

- Ülj már le sógor! Mi lelt? Rosszul vagy?
- Embereket lőttek a piactéren.

- Csak nem sebesültél meg? Olyan fehér vagy, mint akiben vér se maradt – és aggódva fürkészte a remegő férfit.
- Halottak is vannak. Nők is köztük.
- Apa is mondta. Az előbb futottunk össze. Szörnyű.
- Pista sógor is ott van.
- Szentisten, csak nem esett baja?!

Nyílt az ajtó, belépett a szomszédasszony, négyéves kislányával. Éppen frissen sült fánkot vittek egy tányéron kóstolóba.

Az utána következőket sok évvel később így mondta el nekem Erzsébet néni:

„Rájuk hagytam a kislányt a bölcsőben, és úgy rohantam, mint aki az eszét veszítette. A tér üres volt. A templom mellett siettem, inkább futottam, hisz alig volt már lélegzetem. Tudatlanul könnyörgést mormogtam magamban: Uram, ne engedd, hogy a férjemnek baja essék... A községszolga vödörből szórt szét fűrészpport a téren, foltokban. A községháza kapujánál két csendőr őrködött. Hozzájuk siettem.

- Férjemet keresem. Gellai Istvánt. Azt beszélik, megsebesült. Hol találom. Csendőr urak, segítsenek!
- Egyik, ha jól emlékszem Látkóczkinak hívták, azt mondta:
- Menjen haza fiatalasszony! Most nem lehet bemenni. Majd megtud mindent.
- Meghalt? – kérdeztem rémítően kétségbeesve.

A másik rám mordult:

- Mennyen a dolgára. Semmi keresnivalója itt asszonyoknak.

Ekkor ért oda apósom, aki útközben hazafelé hallotta, hogy az öregebb fia meghalt. A szelídebb csendőrrel valamit beszélgetett halkán, majd odajött hozzám. Szó szerint ezt mondta: „Ereggy haza jányom! Majd én intézkedek. Nem asszonyinak való dolog ez.”

Akkor már úgy sírtam, mint az eszelős. Nem is tudom, hogy kerültem haza. Arra emlékszem, hogy a szomszéd négyéves lánya ringatta síró Ágnesemet. Én összerogyva a bölcsőre borultam. Akkor már tudtam, hogy vége fiatal boldogságomnak. Mikor apám hazatért, három szomszédasszony élesztgetett. Hogy megláttam apósom roskadt alakját, szerettem volna meghalni.

Másnap 100 pengő segélyt kaptam. Nincs a világnak annyi aranya, amivel megfizethették volna vesztésem. Aztán itt volt a szobánkban felravatalozva. Szép arca elrútítva a fejét átfúrt golyótól és a boncolástól. A fájdalmas Szűzanya szobra mellé tették. Egy költő még verset is írt róla. Az imakönyvemben őrzöm. Itt van, tessék olvasni!”

Ismertem Hidas Antal: Az endrődi sortúz c. versét. Elolvastam neki végig. Lassan ötven éve lesz. Azóta másodszor özvegy Erzsébet néni. Nagy orvos az idő.

Második frigyét férje féltestvérével kötötte, s három derék fiút szült testvérül Ágnesnek.

A lányát kérték a tragédia után, hogy állami intézetben felnevelik. Nem adta oda, mert akkor úgy érezte, ha az nem lenne mellette, ő a Körösbe menne.

Lopva felnézek, ahogy olvasom. Lehunyt szemmel hallgatja a balladát:

„Földnélküli Gellai István keljél fel.

Menni kéne, hallod – e már,

Menni kéne

Gyülekező sereggel.

Halott vagyok, nem kapok már erőre.

Aki élő, induljon mind.

Aki élő, az induljon előre.”

Látom, hogy az imakönyvből kivett zsebkendővel felszárítja a könnyeit.”